

Halil İncalcık'ın Bursa Araştırmaları ve Tarih Yöntemi

Halil İncalcık's Bursa Researches and Historical Methodology

Yusuf Oğuzoğlu*

Halil İncalcık Osmanlı tarihinin çözüm bekleyen bir çok meselesini taşıyan kuruluş dönemi üzerindeki çalışmalarına, devletin yaklaşık bir buçuk asır payitahtlığını yapmış Bursa'da başlamıştır (1947). Bu bağlamda Bursa sicillerini sağlıklı bir ortamda keşfetmiş, onların korunmasını sağlamıştır. Bu değerli tarih kaynağından yararlanarak yaptığı ilk çalışma Bursa'nın sosyal ve iktisat tarihini ele alan araştırmasıdır. Bilindiği gibi siciller muhteva ettiği zengin bilgiler sayesinde hem toplumsal tarihi, hem idari düzeni ve üretim-ticaret faaliyetlerini aydınlatmaktadır. İncalcık Hoca 1949 yılında Londra'da Paul Wittek'in seminerlerinde metodolojik bir birikim kazanmış, ardından 1950'de Paris'te toplanan Uluslararası Tarih Bilimleri Kongresi'nde Braudel'in tarih dünyasını tanıma fırsatı bulmuştur. Daha sonra Barkan'ın daveti üzerine Braudel'in Türkiye'ye geldiği sırada kendisiyle tanışması önünde yeni bir tarih ufku açılmasını sağlamıştır. Halil İncalcık'ın Bursa üzerine yazdığı ilk makaleler, Osmanlıların Balkanlar'daki düzenini gözler önüne seren Arvanid Tahrir Defteri'ni yayınlaması, Osmanlı toprak düzenini bilimsel bir açıklamayla (çift-hane sistemi) ele alması, kaynak yetersizliği bulunan kuruluş dönemi tarih çalışmalarının nasıl bir zemine oturtulması gerektiğini tespit etmiştir.

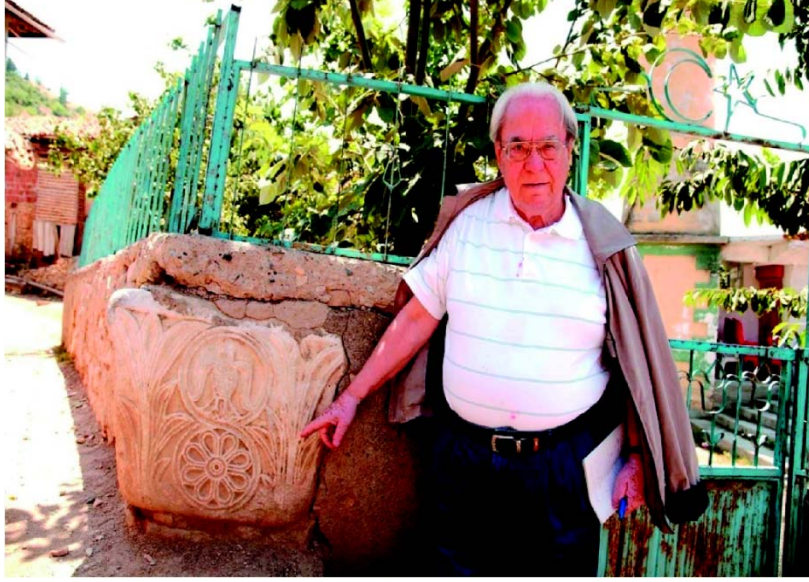
* Prof. Dr. Düzce Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi,
yoguzoglu@gmail.com

Halil İnalçık, Ertuğrulgazi'nin Göç Yolu'nda inceleme yaparken, Mezitler Deresi Kenarı, 1995

Sağdan sola: Sezai Sevim-Murat Çizakça-Halil Hoca-Yusuf Oğuzoğlu-Şoför Mehmet Bey

1990 yılında yeni açılan Uludağ Üniversitesi Tarih Bölümü'nde bir bakıma kurucu öğretim üyesi olarak görev almamdan kısa bir süre sonra İnalçık Hoca'nın Chicago Üniversitesi'nden Bilkent Üniversitesi'ne döndüğünü öğrendim. Sayın hocam 1966-1970 yılları arasında öğrenim gördüğüm Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yeniçağ Tarihi Kürsüsü'nün değerli ve ünlü bir mensubuydu. İlk iki yıl haftada altı saat tutan seminerlerini heyecanla beklediğimizi hatırlarım. Hocamın beni asistan olarak düşündüğü ve Etnografya Müzesi'ndeki siciller üzerinde ödevler verdiği sıralarda ne yazık ki o zamanki çalışma ortamının bilimsel üretimine uygun düşmemesi üzerine birden bire Chicago Üniversitesi'ne gitmesi, kendisinden mahrum kalmama neden oldu. Ancak sayın hocam lütfedip gönderdiği mektuplarında hep görüş ve öğütlerde bulunmuş, çıkan bazı yayınları da göndererek benim bilim dünyasından kopmamamı sağlamıştır.

Kızılkilise-Kemaliye Köyü'nde bir Bizans sütun başlığı, 2006

1993 yılında Bilkent Üniversitesi Tarih Bölümü'nde kendilerini ziyaret ettiğimde özellikle Osman Gazi dönemini yeniden yazmak istediğini ve Bursa yöresinde araştırmalar yapması gerektiğini söyledi. Sayın hocam 1994 yılında yeni araştırmaların fiilen başladı. Önce Söğüt'ten sonraki ilk merkez olan Karacahisar'da incelemeler yaptı. İnalcık Hoca bu tür çalışmalarında hep ilgili devlet kurumlarıyla iletişim içinde olmuştur. Bunlar arasında üniversiteler, kültür müdürlükleri, müze müdürlükleri, belediyeler, valilikler ve kaymakamlıklar yer almıştır. Karacahisar incelemeleri meyvesini vermiş, burada bir arkeolojik kazıyı başlatmıştır. Ardından Söğüt, Bilecik, Geyve, Taraklıyence, Harmankaya çevresinde incelemelerde bulunmuştur. Bu tarihlerde Halil Hoca seksen yaşına yaklaşmıştı. Bu yaş elbette özellikle yaz sıcaklarında engebeli arazilerde çalışmaya pek elverişli değildi. Ancak Halil Hoca'nın derin tarih sevgisi ve yeni keşifler yapma arzusu kendisine hep kuvvet vermiş, günlük on iki saati bulan mesaisini eski yolları, tarihi eser kalıntılarını inceleyerek ve çevredeki halkın belleğinde kalmış geçmişin menkıbelerini dinleyerek harcamıştır.

Bursa'da Kültür ve Sanat Sempozyumu Sağdan sola:
Hüseyin Algül-Günay Kut-Halil İnalçık-Yusuf Oğuzoğlu, 2008.

Prof. Dr. Halil İnalçık, 1995 yılında Bursa merkezde olarak, yoğun bir çalışma sürecine girmiştir. O sıralarda Uludağ Üniversitesi Rektörü olan rahmetli Prof. Dr. Ayhan Kızıl ve yardımcısı Prof. Dr. Ali Yaşar Sarıbay, kendilerine büyük bir ilgi göstererek, araştırma için gerekli altyapıyı sağlamışlardır. Bu dönemde adeta Osman Gazi'nin izini sürerek Yenişehir, İznik, Dıraz Ali, Yalak Ova, Aksu, Kestel, Kite gibi tarihi kayıtlarda yer alan sahalarda yüzey araştırmaları yapmıştır. Kendileri Osmanlı kuruluş dönemi kaynakları içinde yer alan kronikleri, Bizans, Sırp, Bulgar kroniklerini, seyahatnamelerini hep belleğinde tutan ve bu bilgileri topografik çalışmaları sırasında yeniden sorgulayarak doğru bilgiye ulaşmak isteyen bir alimdir. Doğal olarak kendisinin beni de yanında görmek istemesi bu derin birikiminden istifade etmem için müstesna bir fırsat oldu. Halil Hoca bu bağlamda o dönemde Balıkesir Üniversitesi Rektörü olan Prof. Dr. Necdet Hocaoğlu'nun konuğu olarak Balıkesir'e gitmesi hem Necatibey'deki lise günlerini yâd etmesini, hem de Osmanlı kuruluş dönemi araştırmalarını Behramkale, Kara Biga ve Gelibolu yörelerine taşımalarını sağlamıştır.

Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Ulviye Özer'in girişimi ve Rektör Prof. Dr. Ayhan Kızıl'ın kabulüyle 19 Ekim 1995 tarihinde Halil Hoca'ya Fahri Bilim Doktoru unvanı verilmiştir. "Tarih Bilgini Sayın Prof. Dr. Halil İnalçık'a değerli araştırmaları ve yayınları ile Türk tarihinin dünya bilim çevrelerinde tanıtılması ve uluslararası alanda öğretilmesinde verdiği hizmetlerin yanı sıra Bursa'nın tarihi ve kültürel kimliğinin aydınlatılmasındaki etkin çalışmaları" fahri doktora için gerekçe gösterilmiştir.

İnalçık Hoca'nın Osmanlı kuruluş dönemi araştırmaları sırasında sadece tarihin izini sürmekle kalmamış, özellikle Bursa'da kalıcı bilimsel ve kültürel etkinliklerin ve kurumların tesisini sağlamıştır. Uludağ Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ayhan Kızıl, üniversitenin Uludağ Kirazlıyayla Sosyal Tesisi'ni 18-20 Haziran 1997 tarihleri için tahsis ederek yerli ve yabancı birçok Osmanlı tarihi uzmanını konuk etmiştir. Halil İnalçık, Uluslararası Kongre'ye son araştırma sonuçlarını sunmuştur. Bursa'yı ve Osmanlı'yı konu alan orijinal tebliğler kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Kısa bir süre sonra Bursa Valiliği ve Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı, Uludağ Üniversitesi, Bursa Ticaret ve Sanayi Odası, Bursa Barosu gibi öncü kuruluşlar Bursa Araştırmaları Vakfı kurulması için teşebbüse geçmişlerdir. Halil Hoca'nın da katıldığı hazırlık toplantısından sonra vakıf senedi hazırlanarak kuruluş gerçekleştirilmiştir. Böylece günümüzde etkin bir kurum olarak göze çarpan Bursa Araştırmaları Vakfı sayın hocamızın önderliğinde kurulmuştur.

Halil İnalçık'ın kurucusu olduğu Uluslararası Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihî Kongresi'nin sekizincisi Bursa'da düzenlenmiştir^[11] (18-21 Haziran 1998). Uludağ Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Ayhan Kızıl'ın ulaşım ve konaklama desteği verdiği bu etkinlik Kirazlıyayla'da yapılmıştır. Türkiye tarihi alanında en önemli uluslararası toplantı kabul edilen bu etkinliğe Halil Hoca'nın davet ettiği yerli ve yabancı birçok bilim insanı katılmıştır. Mihai Maxim, Elizabeth Zachariadou, Odile Moreau, Carter V. Findley, Wolf Hütteroth, Linda T. Darling, Rhods Murphey, Dariusz Kolodziejczyk, Minna Rozen, Jean-Louis Bacque-Grammont, Daniel Panzac, David Kushner, Özer Ergenç, Mustafa Kara, Melek Delibaşı, Nezih Aykut, Salih Özbaran, Mehmet Önder, Yücel Özkaya, Şevket Pamuk, Oktay Özel, Tuncer Baykara, Oktay Yenal ve Taner Akçam Bursa'ya gelerek Türkiye tarihi araştırmalarına katkı yapmışlardır. Bildiriler daha sonra kitaplaştırılarak Nurcan Abacı tarafından yayımlanmıştır.

Prof. Dr. Halil İnalçık, 2000 yılında Bursa Araştırmaları Vakfı'na Hisar bölgesinde Osmanlı sanayiine ait buluntuları gün ışığına çıkarmak amacıyla Kültür Bakanlığı'ndan on milyar liralık ödenek çıkartmıştır. Bursa Müzesi Müdürlüğü'nce kurtarma kazısı olarak sürdürülen çalışma Haziran-Eylül 2000 tarihleri arasında Bursa Devlet Hastanesi karşısında İsa Bey Camii'nin batı tarafındaki alanda gerçekleştirilmiştir. Bu kazı çalışmalarında çoğunlukla Bizans dönemine ait kalıntılar ile galeriler ortaya çıkarılmıştır. Ayrıca bir de çatı mezarında gömülü çocuk kemikleri ortaya çıkarılmıştır. Prof. Dr. Halil İnalçık, bu çalışma öncesinde Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'nden erken Osmanlı sanatı uzmanı Prof. Dr. Ali Osman Uysal'ı davet etmiş, yüzey buluntularına dayanılarak bir rapor hazırlanmasını sağlamıştır. Ancak Müze Müdürlüğü bilimsel bir işbirliği ortamı hazırlamayıp kazının sürdürülmesi için gerekli süreci gerçekleştirilmeyince bu öncü çalışma başlangıç aşamasında kalmıştır. Bursa'nın özellikle Bey Sarayı'na, Hisar'daki Orhan Medresesi'ne ve diğer erken dönem Osmanlı buluntularına yönelik yeni arkeolojik kazılara ihtiyacı halen vardır.

Prof. Dr. Halil İncalcık Sokağı'nın açılışı, Halil Hoca, kızı ve meslektaşları ile 06.04.2006

Halil İncalcık hem dünyaca tanınan büyük bir alim olarak hem de çalışma metodu içinde insanı ve çevresini önemseyen bir anlayış taşıdığı için sadece makale ve kitap yazmakla kalmamış, araştırma yaptığı yörelere bilimin ışığını taşımıştır. Elbette toplumumuz ve kurumlarımız O'nun başardıklarının farkında oldukları için kendisine büyük bir saygıyla bağlanmışlar ve kendisini onurlandırmak istemişlerdir. Bu bağlamda, Osmangazi Belediye Meclisi, 06.07.2005 tarihli olağan toplantısında, Muradiye Mahallesi, Muradiye Külliyesi yanında yer alan Avlu Sokak'a Osmanlı-Türk, Bursa kent tarihi ve kültürüne önemli katkıları ve sayısız araştırma ve eserleri bulunan "Prof. Dr. Halil İncalcık" isminin verilmesini oybirliği ile kabul etmiştir. 6 Nisan 2006 tarihinde Muradiye'de Halil Hoca'nın teşrifleri ile Başkan Recep Altepe tarafından bir tören düzenlenerek, "Prof. Dr. Halil İncalcık Sokağı"nın açılışı yapılmıştır. Türkiye'nin seçkin üniversitelerinden gelen değerli bilim insanları bu onurlu gününde İncalcık Hoca'yı yalnız bırakmamışlardır. Bu törene Prof. Dr. İlhan Tekeli, Prof. Dr. Nurhan Atasoy, Prof. Dr. Özer Ergenç, Prof. Dr. Zeren Tanındı, Prof. Dr. Günay Kut, Prof. Dr. Gönül Öney, Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu ve daha pek çok önemli isim katılmıştır. Toplantıda ayrıca hocamızın sevgili kızı Günhan İncalcık da bulunmuştur.

Halil Hoca Murad Hüdavengidar Türbesinde

İkinci olarak Halil İnalçık, Bursa'nın fahri hemşerisi beratı ile onurlandırılmıştır. Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 15.10.2009 tarihli olağan toplantısında Halil İnalçık'a fahri hemşerilik verilmesi için Başkan Recep Altepe'nin destek verdiği bir önerge sunulmuştur. Önergede; “Halil İnalçık, Bursa'nın fethi ile sonuçlanan Osman Gazi'nin faaliyetlerini en son araştırmaları ile aydınlatmıştır. Bursa Araştırmaları Vakfı'nın kurulmasına, Osman Gazi'yi anma ve Bursa'nın fethi konusunu her yıl ilmi faaliyetlerle destekleyip periyodik hale gelmesini sağlamıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna ve payitaht Bursa'nın müesseselerini son yazdığı kuruluş dönemi Osmanlı sultanlarını ayrı ayrı inceleyen makaleleri ile bilim dünyasına sunmuştur. Dünyanın birçok üniversitesinde kendisine doktora payesi verilmiş, birçok tarih akademisinin üyesi olan Prof. Dr. Halil İnalçık, bir bakıma Osmanlı şehri kimliğini taşıyan Bursa'nın tanıtılması, özellikle gençlerimizin bu konuda bilinçlendirilmesi için çalışan ünlü bir bilim adamımızdır. Bursa ile ilgili yayımlanan ve şehrimize yaptığı hizmetlerden dolayı kendisine Bursa'nın fahri hemşeriliğinin verilmesi hususunun Meclis Gündemine alınarak görüşülmesini arz ederiz” deniliyordu. Konunun Meclis'te görüşülmesi sonucunda 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 18. maddesinin (r) bendi uyarınca, Prof. Dr. Halil İnalçık'a fahri hemşerilik payesi verilmesine ve önergenin aynen kabulüne, Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 15.10.2009 günlü olağan toplantısında mevcudun oy birliği ile karar verilmiştir.

Halil İnalçık'ın Bursa'da 2005 yılında başlattığı Osman Gazi İncelemeleri bilimsel toplantıları, zamanla büyükşehir belediye başkanı Recep Altepe

tarafından kurumlaştırılarak 6 Nisan 1326 Fetih Günü kapsamında bir sempozyum halinde düzenlenir olmuştur. Halil Hoca ilk yıllarda düzenli olarak araştırma sonuçlarını sunmuş ve daha sonra bu çalışmaları Halil İnalçık'ın Bursa Araştırmaları adını taşıyan bir kitapta toplanmıştır.¹ Bu makaleler sadece incelediği döneme ait bilgiler içermemekte, aynı zamanda hocanın tarih metodunu da ortaya koymaktadır.² Osman Gazi: Son Araştırma Sonuçları başlıklı makalesinde aynen şunları kaydetmiştir:

“Ben Osman Gazî, Orhan Gazî ve I. Murad devrini, bir seneden beri yoğun olarak araştırmaktayım. Bizans kaynaklarını eskiden doğrudan doğruya kullanamıyordum. Fakat, şimdi çok güzel Almanca ve Fransızca tercümeleri var. Pachymeres’i çok iyi okudum. Çalışmalarında bitaraf olmaya çalıştım. Pachymeres diyor ki; Osman Gazî’yle yağma için gelen gazîler Boğaziçi’ne kadar ulaştılar ve Yoros, yani Hyeron’a geldiler. Şimdi, bizim tarihçiler Hyeron neresi? Yoros nerede? Hiç üzerinde durmuyorlar. Yoros, Boğaziçi’nin Karadeniz’e çıkan en önemli kalesidir. Osman Gâzî zamanında akıncılar oraya kadar gelmiş. İstanbul’a giderseniz mutlaka Yoros’a gidin; Anadolu Kavağı’na vapurla gideceksiniz, oradan bir taksi alacaksınız, yukarıya doğru çıkacaksınız (eskiden askerî bölgeydi çıkılamıyordu. Fakat, bugün turistlere açıktır, gezilebiliyor). Burası eski bir Bizans kalesidir, muazzam bir kale ve çok büyük. Ve Karadeniz Boğazi’nden gelen Kazak -o zaman Dinyeper’den gelen Ruslar hücumlarını durdurmak için yapılmış- Hyeron-Yoros şu bakımdan da önemli, bir gümrük dairesinin başlangıç noktasıdır burası. Aydın’a kadar olan, Gelibolu Yarımadası dâhil gümrük bölgesi vardı. Roma zamanına kadar uzanır.

Bu okumalarım sayesinde başka bir şey tespit ettim, çok enteresan bir şey. İznik’i almak istiyor Osman Gazî. Ben bu konuda iki makale yazdım. Bu gelişmeler artık apaçık bir hakikattir. Fakat, bizim tarihlerimizde Osman Gazî’nin esas hedefinin İznik olduğu hiç söylenmez. İznik, Bizans’ın ikinci payitahtıdır. Kilise bakımından daima konsüllerin toplandığı en önemli merkezdir. O, tehlike altına düşüyor. Osman Gazî onu abluka altına aldı. İki kule yaptı. Bursa’ya da aynı şekilde iki kule yaptı. Birisi dağ başında yukarıda, diğeri de Kükürtlü’de olmak üzere. Bu bütün Batı Anadolu’daki büyük şehirleri düşürmek için kullandıkları bir taktikti. O zaman top yok. O kaleler hücumla alınmaz. Onun için aç bırakarak, suyunu keserek teslim olmaya zorluyorlardı; yöntem buydu.

¹ Halil İnalçık'ın Bursa Araştırmaları, Haz. Yusuf Oğuzoğlu, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayını, 2012.

² Halil İnalçık, “Osman Gazi: Son Araştırma Sonuçları”, Halil İnalçık'ın Bursa Araştırmaları, Haz. Yusuf Oğuzoğlu, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayını, 2012, ss. 84-93 ; Halil İnalçık, “Osmanlı Kuruluş Dönemine Ait Yeni Bilgiler”, Halil İnalçık'ın Bursa Araştırmaları, Haz. Yusuf Oğuzoğlu, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayını, 2012, ss. 94-103 ; Halil İnalçık, “Kent, Kentli ve Tarih”, Halil İnalçık'ın Bursa Araştırmaları, Haz. Yusuf Oğuzoğlu, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayını, 2012, ss. 104-111 ; Halil İnalçık, “Osman Gazi’nin Fetihleri ve Devletin Kuruluşu”, Halil İnalçık'ın Bursa Araştırmaları, Haz. Yusuf Oğuzoğlu, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayını, 2012, ss. 112-124.

Bapheus'ta Çoban Kale

Osmanlı kroniklerini Bizans kaynakları ile karşılaştırmamız şart. Özellikle, Gregoras'ı ve Kantakuzenos'u kullanmak lazım. Şimdi, diyorlar ki: "Biz de Bizantinist yetiştirelim, bu kaynakları tercüme edip değerlendirelim", ama anlamsız.

Şimdi, bulduğum çok enteresan bir bilgiyi sizinle paylaşmak isterim. Bu zannederim bir keşiftir. Onun için üzerinde durmakta fayda var. Evet, Osman Gazî'nin hedefi İznik'i almaktır. Çünkü, aynı tarihlerde güneyde büyük Bizans şehirleri düşmekteydi. Pirgos (Birgi) düşüyor, Ephesus (Efes) düşüyor; büyük şehirler bunlar. Osman Gazî de aynı amaçla hareket ediyor ve en önemli Bizans şehrine, İznik'e yoğunlaşıyor. Bizim tarihleri okursanız, Bizans tarihlerinde yok bu; Âşıkpaşazâde'de var. Âşıkpaşazâde; tarihi çok sonra yazılmış, ama oradaki rivayet Orhan devrine kadar gidiyor. Neden? Diyor ki, Âşıkpaşazâde'de, Orhan'ın imamı İshak, oğlu Yahşi Fakih'e anlattı, Yahşi Fakih de XIV. yüzyılın başlarında tarihini yazdı. Yıldırım Bayezid'e kadar, Âşıkpaşazâde, "Ben Yahşi Fakih'i Geyve'de buldum, ben aldım bu kitabı okudum" diyor.

İznik Kalesi

Osman Gazî nereleri fethediyor? İşte bu üçünü fethediyor. Geyve, Lefke ve Mekece. Maksat İznik'i doğudan ve kuzeyden ayırmak. Çünkü, Sapanca üzerinden bir Bizans ordusu Geyve boğazından geçip İznik'e gelebilir. Yahut doğuda tekefurlar var, Sakarya nebrî boyunca. Daba Bolu, Mudurnu filan alınmamış. Orada Bizans kuvvetleri var. Bu iki enteresan toponimi bize çok şey anlatıyor. Yani İznik'in esas hedef olduğu anlaşılıyor. Karatigin nerededir, biliyor musunuz? İznik'in 4 km. doğusunda büyük bir ova var. Oradan besleniyor İznik şebri. Ve su yolları, Roma zamanından beri içecek suları yeraltından dağlardan geliyor. Orayı kesersen İznik düşer. Osman Gazî'nin Orhan'a verdiği hedef Karatigin'i almak. Karaçepiç nerede? Karaçepiç de Geyve boğazını tutan bir kale. Şimdi Osman Gazî'nin maksadı gayet açık: İznik'i düşürmek. Fakat 1302'de Osman Gazî İznik'i kuşatmaya giderken, ilk seferde, arkasını emniyete almak istiyor. Çünkü, Yenişehir, Bursa Ovası'ndaki tekefurların tehdidi altında. Oraya çıktığı zaman, İznik'e, Yenişehir'e arkadan hücum edebilirler, ricat yolunu kesebilirler. Onun için 1302'de İznik'e gitmeden önce Dinboz'a bir sefer yapıyor. Dinboz boğazını, buraları gezmenizi çok isterim. Ben bir yaz bütün bu bölgeyi dolaştım. Benim gibi Clave Foss, Le Forre gibi Bizantinistler de geçdiler buraları, fakat Türklerden kimse gitmedi. Bu fakir (ben), Uludağ Üniversitesi hocalarıyla (Prof. Dr. Yusuf Oğuzoğlu) oraları dolaştım. Dinboz çok enteresan bir yer. Derin bir vadidedir; Yenişehir ovasını Bursa ovasından ayıran derin bir darboğazdır. O boğaza kim hâkim olursa iki ovaya da sahip olabilir. Yenişehir Ovası Köprühisar'a kadar düz, muazzam bir ovadır. Tabii, Bursa Ovası'nı da biliyorsunuz, ama bu iki ovayı birleştiren şey Dinboz geçididir.

Kite Kalesi

İznik'ten döndükten sonra Osman Gazi'nin ikinci büyük seferi nereye idi biliyor musunuz? Evet, bu Dinboz muharebesidir. İmparator'dan aldıkları emirle bu bölgedeki bütün tekfurlar toplanıp (Bursa, Kestel, Kite, Atranos (bugün Orhaneli) Dinboz'a geliyorlar. Hatta Dinboz'u geçiyorlar. Yenişehir Ovası'nda Koyunbisar'a kadar ilerliyorlar. Ancak burada onları Osman Gazi karşılıyor ve püskürtüyor. Geçidi ele geçirdikten sonra bütün Bursa Ovası, Apollont'a (Uluabad) kadar ayaklarının altında. O zaman akıncılar Apollont gölüne kadar yayılıyorlar. O zaman Osman Gazi Bursa'ya, İznik'te yaptığı gibi aç bırakmak için iki kule yaptırıyor. Bu kulelerin birisi şehrin kuzeyinde; bugün Çobanbey Türbesi'nin olduğu yerdedir (Çobanbey aslında Osman Gazi'nin oğullarından birisidir). Orada Balabancık, kuvveti yerleştiriyor. Diğer kule ise Güneyde Kükürtlü'de yapılıyor (Bizans'tan, yani, ovanın gelen yol Kükürtlü'den, Çekirge'den geçer) ve buraya Aktimur'u komandan olarak yerleştiriyor. Diyebilirsiniz ki; "Osman Gazi'nin emrinde o taşın kuleleri yapacak mimarlar yok." Kara Mustafa Paşa'nın kaphçasına inerseniz görürsünüz, büyük bir duvarı hâlâ duruyor. Bu kuleleri nasıl yapıyor Osman Gazi? Rumlarla işbirliği yapıyor ve Rum taşçıları kullanıyor. Balabancık'ın üst tarafları yıkılmıştır, ama duvarları duruyor.

Ben İznik kuşatmasını anonimlerde buldum. Tam Pachymeres'i karşılıyor. Baphens (Koyunbisar) muharebesi hakkında Pachymeres'teki bütün bilgiler aynen tutuyor. Çok enteresan. Demek ki, Bizans kaynaklarıyla Osmanlı kaynaklarını doğru kullanınca bu çalışmalar bize çok objektif tarihi bilgiler veriyor.

Hersek İskelesi

Osmanlı fetihleri daima bir uc tesisıyla oluyor. Yenişehir'i bir uc yaptı. Bursa'ya da Dinboz boğazından geçerek gidersiniz. Bu uca demek ki, sonra gördüğümüz ucların bir örneğini görüyoruz. Osman Gazi zamanında Yenişehir bir uc merkezidir. Muzalon var biliyorsunuz Bapheus muharebesinde. Buradan başka enteresan bir şey dikkatimi çekti. Bu bir keşiftir. Osman Gazi, Bizans imparatorunun kendisine karşı bir ordu gönderdiğini işitti. Osman, İznik muhasarasını bırakıp bu orduyu sahilde bugün Yalova'ya yakın, Hersek Dili iskelesinde Yalova'nın doğusunda, Yalakova denilen yerde onu karşılayıp, Bizans ordusunu denize döküyor. İlk defa bir Bizans ve Osmanlı karşılaşmasıdır bu. Tabii, Osman'ın casusları var, imparatorun ordu göndereceğini öğreniyor. Casusların adı da Martolos. Tá o zamandan var Martoloslar. Onlar haber veriyor. Burada tespit ettiğimiz çok önemli bir nokta var: Osman Gazi o zaman geriden yardım istiyor. Biz Bizans ordusunu karşılayamayız. Onun için nereden yardım istiyor? Sahibin Karabisar'dan. Sahibin Karabisar bugün Afyonkarabisar'dır. Neden bugün Afyon biliyor musunuz? Neden Sahibin Karabisar? Çünkü büyük Selçuklu veziri Sahib iki oğlunu yerleştiriyor. Onun bölgesidir. Afyonkarabisar, Selçuklu devletinin Bizans'a karşı uc merkezidir.

Kestel Kalesi

Bizim eski Osmanlı rivayeti diyor ki; “Afyonkarahisar’dan Osman Gazi’ye kuvvet geldi.” Demek ki, Osman Gazi, Selçuklu devletinin desteğini almıştır. Çünkü Afyonkarahisar Selçuklu devletinin Bizans’a karşı uc merkezidir. Bu uc beyleri demek ki, müşkül durumda kalınca Selçuklu devletine müracaat ediyorlar.

Şimdi bu hikâye midir? Uydurma mıdır? Colin Imber’e göre uydurmadır. Hayır, bu uc kuvvetleri sıkışınca Selçuk devletinden yardım istiyorlar. Osman Gazi, demek ki, Bapheus muharebesine girmeden önce Afyon’dan asker istemiş. Ve Pachymeres’e dönelim şimdi. Pachymeres diyor ki: Osman Gazi’nin etrafına büyük bir ordu toplandı. Muşalon’la gelen Bizans kuvvetleri 2000 kişi. Osman’ın kuvvetleri 5000 kişi. Anadolu’dan muazzam kuvvetler gelmiş. Arkadan gelen Türklerin maksadı; ganimet için geliyorlar. Bizans ordusunu yeneriz, ganimet elde ederiz, diye gelmişler. Pachymeres’e dönelim. Ne diyor biliyor musunuz? Bapheus’dan sonra, bu gelen gaziler Yoros’a kadar gidiyorlar. Öyle bir yağma yapıyorlar ki, buradaki Hıristiyan halk İstanbul’a kaçıyor. Pachymeres diyor ki: “İstanbul’a doldular, yollarda sokaklarda dileniyorlar, sefalet içindeler. Hasta ve perişan bu kaçaklar. İstanbul’a sığınmışlar. Pachymeres anlatıyor; “öyle bir yağma yaptılar ki, ağaçlardaki meyveleri bile toplayıp götürdüler” diyor.

Çoban Kale'den Yalak Ova Vadisi

Zikredilen bütün yer adlarını gidip bizzet gördük, var mı bu yer diye; Karaçepuç diye bir yer var mı? Var. Hudâvendigâr defterinde anlatıyor. Mekece Zaviyesi var. En eski zaviye bu, 1324 tarihli Mekece vakfıyesı. Akhisar (Iznik-Sakarya arasında) çok önemli Bizans zamanında. Bugün çok verimli bir ovadır. Orhan 1305 seferinde Akhisar'ı karargâh yapıyor, Karaçepuç ve Karatigin'i almadan. Bizans zamanında da burası, Melangia denilen bölge, Bizans imparatorlarının Anadolu'ya yaptıkları seferlerde ordularına at temin ettikleri çok verimli bir ovadır. İstanbul'dan gelir Bizans imparatorları, burada süvarilerine at temin ederlerdi. Melangia'da. Clave Foss'un çok önemli bir makalesi var, o da bu Akhisar'ı anlatıyor. Ben bu araştırmalarda Karatigin'i buldum, Karaçepuç'ü buldum. Benden önce Le Forre, Clave Foss bu kaleler üzerinde araştırmalar yaptılar. Ve ancak o zaman Aşıkpaşazâde'nin uydurmadığını gördüm. Karaçepuç'ü buldum, Geyve üzerinde, bugün Çobankale. Geyve boğazını koruyan bir kale. İşte Bizans tarihini yeniliyoruz. Bizantinistler ve bilhassa Colin Imber "Bunların hepsi hikâye" diye bir kenara atıyor ama oradaki yer adlarından hareket edince ve Bizans kaynaklarıyla karşılaştırınca jepyeni şeyler buluyoruz. Mesela bakın; çok önemli bir keşif yaptım. Pachymeres diyor ki; "Orhan Gazî Karaçepuç'ü almak için geldiği zaman kaleyi almak için ordusunu üç bölüğe ayırdı. Birisini bir vadide pusuya sakladı. Bir bölümünü kalenin arkasına gönderdi. Ve bir bölümü de kendi kumandası altında doğrudan doğruya kaleye saldırdı." Tabii, bu üçe ayırmak işi bir taktiktir.

Şimdi gelim Pachymeres'e. Pachymeres diyor ki; "Katoikiya kalesini Orhan ordusunu üçe ayırarak aldı." Buradan biz neyi keşfediyoruz? Karaçepuç Katoikiya'dır. Demek ki, topografi, toponimi ve taktik gibi şeyler bir tarihçi için çok önemli. Pachymeres Osmanlı kaynaklarında olmayan, çok enteresan başka bir şey öğretti bize. Diyor ki, "Osman Gazî

çok atulgan, en ön safta savaşan bir kimse.” Ama bu aslında Kastamonu’daki Çobanoğullarına bağlı. O zaman Bizans’ın bu bölge ile irtibatı denizden Heraklea (Karadeniz Ereğlisi) üzerinden oluyor. Şimdi, burada aslında Çobanoğulları hâkim. Onun gibi başka Alp’lar da var. Konur Alp var, Turgut Alp var, Aykut Alp var. Osman da alp’lardan birisi. Fakat, onların arasında sıvırılıyor Osman Gazî. Niçin? Onu da Pachymeres’ten öğreniyoruz. Çok güzel izah ediyor. Çobanoğulları geriden Moğollar ve Selçuk Sultanı tarafından tehdit ediliyor. Müsameretü’l-Abbar’da bu çok ayrıntılı anlatılıyor.

O zaman Kastamonu’da Candar Ailesi yükseliyor. O zaman Çoban Ailesi’nden Ali, Sakarya tarafına kaçıyor. Ve Bizans’la sulh yapıyor. Maiyetindeki bu gazîler artık ganimetten mahrum kalıyorlar. — Çobanoğulları hakkında en güzel tetkiki Yaşar Yücel yaptı. Onu mutlaka okuyun. Pachymeres’i de Fransızcasından kısmen kullanmış.— Çobanoğlu Ali, Bizans’la sulh yapınca onun maiyetindeki gazîler ganimet yok, yani Sakarya üzerinden Bizans topraklarında yağma yapamazlar, ganimet alamazlar, onun için onlar diyor Pachymeres, daha atulgan olan öteki şeflerin ve gazâ yapan şeflerin hizmetine girdi. İşte Ali’nin maiyetindeki akıncılar Osman Gazî’nin hizmetine giriyorlar. Pachymeres diyor ki; “Bu Osman Gazî çok enerjik, atulgan, gazâ yapan bir kumandandı. Gazîler onun hizmetine girince o kuvvetlendi.” Bu uca Osman Gazî’nin talibi yükseldi.

I. Keykubad’ın saltanatı 1220 ile 1235 tarihleri arasında. Çok önemli. Batı uclarında gazâ hareketlerini kuran adamdır. O Lazkaridler zamanında —bu da yeni bir buluş— bunu Longdon evvela ortaya attı. Longdon, Bizans tarafından gösterdi ki, Lazkaridlerden II. Vatatzes Anadolu tarafında genişletmeye çalışıyor. Bizans artık elden gitmiş, Latinlerin elinde. Onun için gözlerini Anadolu tarafına çeviriyor. Ve birtakım hareketler var. Longdon 2-3 makalesinde Bizans tarafından çok güzel anlatıyor. Fakat, Longdon’u okuduktan sonra gördüm ki, I. Alâeddin Keykubad’ın bu tarafta seferleri var beş sene. 1225-1230 arasında Ankara’ya gelmiş, halb kendisinden köprü, cami istemiş. Ankara’daki en eski cami I. Alâeddin Camii’dir. Hisardaki camidir. Alâeddin’in yaptığı köprü de bugün duruyor, restore edilmiştir.

Aksu Hanı

Selçuk Sultanı, Lazkaridlerle savaşmış. Bu savaşı Caben bir Suriye kaynağından tespit ediyor. İşte Osmanlıların, Ertuğrul'un menşei de buna dayanıyor. Ben araştırmalarımı şu makalelerimde ele aldım. Bir kere "Osman Gazi'nin İzmit Kuşatması ve Bapheus Mubarebesi" adlı makalem, sonra "Struggle for Nicea between Osman Gazi and the Byzantine" adlı makalem. Bu iki makale Osman Gazi tarihini zannediyorum yenileyecektir.

Orhan devri çok önemli. Orhan devri yine Bizans imparatorluğu ile İzmit ve İzmit üzerinde yoğunlaşıyor. Biliyorsunuz; Osman Gazi İzmit'i düşürmek için Draz Ali kulesini yapıp 100 kişiyi o kuleye koydu. Gittik baktık, öyle bir yer var mı, diye. Hakikaten bugün Draz Ali Köyü var. Aşıkpaşazâde ve İdris-i Bitlisî diyor ki; "Köyün arkasında bir de Draz Ali Pınarı vardır. Köyün arkasındaki kayalıktan bir pınar çıkar." Gittik, Draz Ali Köyü'ne. Dedim burada bir pınar olacak.. Hakikaten köyün arkasında muazzam bir kaya ve altından pınar akıyor. Demek ki, Aşıkpaşazâde Osmanlı kaynakları arasında bu kadar otantik. Ama onu kontrol etmek lazım. Neresinde efsane var, neresinde gerçek bilgi var."

BU METİNDE UYGULANAN HALİL İNALCIK'IN TARİH METODOLOJİSİ:

1. Halil İnalçık Osmanlı Devleti'nin kuruluş tarihinin 27 Temmuz 1302 olduğunu çağdaş iki kaynağın birbiriyle örtüşen bilgilerini topografik gerçeklerle değerlendirerek tespit etmiştir. Bu bağlamda Osmanlı Devleti'nin kuruluşu olarak ileri sürülen 1299 tarihinde Anadolu'daki Moğol (İlhanlı) gerçeğine ve bu tarihi doğrulayacak gerçeğin ve sahih verilerin mümkün olamayacağı ortaya çıkmıştır. Halil Hoca bir ortaçağ devleti için gerekli olan hanedanın kuruluşunu Bapheus Zaferi sonucunda Osman Gazi'nin karizmasının yükselmesi ve uc Türkmenlerinin yeni katılımlarının ışığında mümkün olduğunu ortaya koymaktadır. Yalak Ova'da gerçekleştirilen bir yıl sonra Güney Marmara tefurlarının Dimboz'da saf dışı bırakılmasıyla yeni bir sonuca ulaşacak ve böylece Osman Gazi Karacahisar'dan Lefke'ye, Yalak Ova sahillerinden Apolyont'a kadar uzanan toprakların sahibi durumuna gelecektir.

2. Halil Hoca Osman Gazi'nin bir lider haline gelmesiyle sonuçlanan gelişmelere değinirken ele aldığı konusunu mevcut verilerin ışığında adeta bir dantel gibi örerek konuya bütüncül bir yaklaşım getirmiştir. Olayları Yenişehir, İznik kuşatması, Bapheus Zaferi, Dimboz Zaferi, Geyve harekatı ve Yoros'a kadar uzanan akınlar ile hareket coğrafyasını ilişkilendirerek ele almaktadır. Bu tarih anlayışı kaynaklardan kopup, nakillerle yapılmamakta, akılcı bir sentez uygulanarak birbiriyle irtibatlı ve okuyucuya da analiz yapma fırsatı veren bir olgunluğa erişmektedir.

3. Halil Hoca ele aldığı bu metinde Bizans ve Osmanlı kroniklerini değerlendirmesi yanında çağdaş tarih incelemelerini de gözden geçirerek onlara eleştiriler getirmektedir.

4. Halil Hoca ayrıca incelediği konunun kökenlerini de araştırmakta, Alaeddin Keykubat ve Ertuğrul Gazi ilişkisine açıklık getirerek, Laskaridlerin yarattığı tehdide değinmektedir. Bu yaklaşım menkıbeci tarih anlayışı yerine analitik bir uygulamanın eseridir.